

930.23(477)Гуменюк

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-9(347)-72-78

Набока Олександр Вікторович,

доктор історичних наук,

завідувач кафедри історії України

ДЗ „Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, Україна.

snaboka9@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1678-9475>

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ:

ГУМЕНЮК Б. І. ІЗ ЩОДЕННИКА ПОСЛА УКРАЇНИ.

КИЇВ – НІКОСІЯ – КИЇВ. К.: ДП „ГДП”, 2021. 208 с.

З моменту історичного оформлення, царина міжнародної політики та дипломатії сповнена специфічними традиціями та звичаями. Серед них, цікавим та вельми корисним із наукової точки зору є написання мемуарів та спогадів тих, хто мав відношення до реалізації зовнішньої політики тих чи інших держав: дипломатів, очільників зовнішньополітичних відомств, послів та консулів. Важливість цієї традиції для мене, як для історика міжнародних відносин є очевидно – повноцінне дослідження того чи іншого аспекту цієї сфери важко собі уявити без аналізу мемуарної літератури. У зв'язку із цим, ми можемо тільки вітати вихід у світ у 2021 р. книги спогадів провідного українського дипломата, багаторічного ректора Дипломатичної академії, Надзвичайного та Повноважного посла України в Республіці Кіпр Бориса Івановича Гуменюка.

Відзначимо, що Борису Івановичу випала доля займатися розвитком українсько-кіпрських відносин у досить непрості часи. Обидві його каденції припали на доленосні для обох країн роки цивілізаційного вибору – бути частиною загальноєвропейського простору, чи, користуючись нагальними економічними потребами або політичною доцільністю, обрати для себе інші вектори зовнішньополітичного розвитку. Для Кіпру таким моментом істини, на думку автора, став референдум щодо вступу до ЄС у 2004 р.; для України – підписання Угоди про Асоціацію з ЄС, Революція Гідності та драматичні події останніх років в Криму та на Сході України.

Міркуючи про розвиток тих чи інших напрямків відносин України та Кіпру, Борис Іванович вказує на певну спільність історичного розвитку обох країн. Як і наша батьківщина, Кіпр історично розташований на перетині важливих торговельних шляхів між Сходом та Заходом, що обумовлює зацікавленість щодо острова з боку великих

держав, які у різні часи намагалися поставити його під свій контроль. Серед останніх акторів міжнародної політики, які прагнули до розширення своєї присутності на Кіпрі, були, зокрема, Туреччина та СРСР/Російська Федерація. Активність першої обумовила окупацію турецькими військами у 1974 р. частини кіпрської території, що у свою чергу, породило одну з найболючіших міжнародних проблем, негативний наслідок якої відчувається далеко за межами середземноморського регіону. Чіткий та докладний аналіз усіх цих подій та їх міжнародних наслідків, серед іншого, представлений у книзі Бориса Івановича.

У свою чергу, геополітичні амбіції Москви щодо Кіпру, на думку автора, почали проявлятися ще за часів „холодної війни”, коли нещодавно проголошена країна проголосила про своє бажання долучитися до Руху неприєднання, чим і викликала увагу та зацікавлення радянського керівництва. Насамперед, Кремль належним чином оцінив сприятливий податковий клімат на Кіпрі, який із самого початку свого існування „створювався як офшор”. У 1982 р., як відзначає Борис Іванович, між СРСР та Кіпром було укладено „Угоду про уникнення подвійного оподаткування доходів та майна”. Цей договір, на його думку, став причиною глибокого проникнення спочатку радянського, а зараз – російського, олігархічного капіталу до Кіпру, що у свою чергу, обумовило формування на острові стійкого політичного впливу Росії. Як посланцю України, Борису Івановичу неодноразово доводилося відчувати на собі негативні наслідки такого становища, особливо у останні роки своєї другої каденції, коли Україна шукала міжнародної підтримки для своїх європрагнень та у війні на Сході держави.

Автор відзначив, що на Кіпрі існує велике російське лобі, готове нав'язувати місцевому політичному керівництву російське бачення розвитку українських подій, що, у свою чергу істотним чином ускладнювало українсько-кіпрський діалог. *„На Кіпрі створено потужний міжнародно-правовий, міждержавний інструментарій, який менеджерує просування російських інтересів на Кіпрі”*, – визнає автор (с. 126). На його думку, головним координуючим органом у торгівельно-економічній сфері є Міжурядова російсько-кіпрська комісія з економічного співробітництва.

На противагу російській політиці, Борис Іванович усіма силами намагався розвивати відносини з Нікосією, переважно, зосередившись на підтриманні особистих знайомств та контактів із провідними політичними діячами країни та представниками бізнесових кіл. Внаслідок цього, посланцю України вдалося створити осередок впливових кіпріотів, зацікавлених у розвитку всебічних відносин із Києвом.

Іншим засобом популяризації України на острові стало проведення масштабних культурно-просвітницьких заходів із залученням популярних творчих колективів з України. Цей напрямок, як відзначає

автор, особливо посилюється у зв'язку із Революцією гідності та початком військових дій на Сході України, коли актуальність доведення до кіпріотського керівництва українського бачення розвитку вищезгаданих подій зростає у рази. Як відзначає Борис Іванович: *„питома вага згаданих подій в культурному житті Кіпру, творцями яких були талановиті українські митці, посилювалися не тільки своєю субстантивною частиною, а й слугували мені зручним публічним майданчиком проінформувати представників кіпрської громади про поточний перебіг подій в Україні..”* (с. 153).

Автор відзначає, що головним пріоритетом його дипломатичної діяльності у період обох каденцій на посаді посла було зробити Кіпр „візовим вікном” до Європи, ще до введення офіційного безвізового режиму з ЄС. Зокрема, працюючи послом у 2003–2007 рр. Борис Іванович добивався введення кіпрських електронних віз для громадян України, що він вважав першим та важливим кроком у процесі подальшого отримання „безвізу”.

Ключовим, судячи з тексту, для автора став референдум щодо підписання Україною Угоди про асоційоване членство з ЄС, коли кіпріоти все ж таки висловили згоду щодо надання нашій країні нового статусу, попри усі перепони, які чинили впливові проросійські сили.

Автор також відзначив, що певні проблеми для розвитку українсько-кіпрських відносин створювало і бажання Києва розвивати стратегічні відносини із Туреччиною, яка сприймається з 1974 р., як ворожа країна. Автор приводить слова неназваного представника урядових кіл Нікосії, у яких простежувалися „певні ревності”. *„Пане посол, Кіпр – повноправний член клубу [Європейського Союзу – О. Н.], а ви ж тільки на порозі, але Брюссель допомагає вам у справедливій боротьбі з нашим північним сусідом більше, ніж нам з нашим. Ми вже втомилися підносити вам снаряди, в той час як Анкара брутально порушує наші права у ВЄЗ РК, а ЄС ні пари з уст, не кажучи про те, щоб задіяти якісь серйозні санкції проти цієї країни-апліканта”*, – відзначав співбесідник автора (с. 125).

Проте авторів, вдавалося запевнити своїх кіпрських візаві, що розвиток відносин Києва із Анкарою не шкодить відносинам із Нікосією і не заважає розвивати двом країнам всебічний діалог у різних галузях.

Цікавими виявилися також представлені у книзі спогади про діяльність її автора у якості ректора Дипломатичної академії України імені Г. Й. Удовенка, з якою достатньо тісно пов'язаний особистий та життєвий шлях автора цих строк. Саме ця поважна освітня та наукова установа була визначена як „провідна”, під час підготовки до захисту кандидатської дисертації. Під час роботи на кафедрі всесвітньої історії та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка під керівництвом д.і.н, професора М. С. Бур'яна я неодноразово приймав участь у міжнародних наукових конференціях, які

проходили на базі Дипломатичної академії. У останні роки, вже у якості завідувача кафедри історії України, я відправляв студентів та аспірантів для участі у конференціях, семінарах та програмах, організованих Академією. Тому було вельми цікаво ознайомитися із „внутрішньою кухнею” становлення та розвитку Дипломатичною академією під керівництвом Бориса Івановича. Користуючись нагодою, хотів подякувати Борисові Івановичу, як одному з фундаторів цієї багаторічної та плідної співпраці між нашими установами.

Цікавими є також характеристики надані Борисом Івановичем провідним політикам України, з якими йому приходилося взаємодіяти під час дипломатичної роботи. Серед них, зокрема, колишній президент України В. Янукович та тодішній прем'єр-міністр – М. Азаров. Попри те, що тексту книги зрозуміло, що її автор щиро розділяє цінності Революції Гідності, він не опускається до огульної критики представників попередньої влади, відзначаючи і позитивну роль, наприклад, М. Азарова у розбудові Дипломатичної академії.

З іншого боку, у мемуарах представлені і критичні оцінки дій тих чи інших представників нинішньої та попередньої влади. Такий підхід вказує на бажання автора максимально об'єктивно відображати політичні події, свідком і учасником яких він був.

Отже, можна відзначити, що книга спогадів Бориса Івановича Гуменюка надає змогу розглянути ключові події дипломатичної та внутрішньополітичної історії нашої держави останніх років. Зокрема, у ній детально описаний процес реалізації одного з головних напрямів євроінтеграційної політики України – встановлення рівноправних та добросусідських відносин із Кіпрською Республікою, від чого, як справедливо підмітив автор, залежав загальний контекст відносин із Брюсселем, зокрема у питаннях надання, спочатку візових послаблень для громадян України, а потім і „безвізу”.

Також відзначимо, що мемуари, де чіткою та зрозумілою мовою описані деталі роботи посла, особливості його взаємодії із політичним керівництвом приймаючої держави, протокольні заходи, можуть бути використані у процесі фахової підготовки майбутніх дипломатів.

Цінними для нас також виявилися роздуми автора про розвиток українсько-кіпрських відносин у період „гібридного” протистояння із Росією у останні роки. Авторові детально, цікаво, та зрозуміло вдалося показати зовнішньополітичний вектор цієї боротьби, простежити ризики з якими Україні доводиться стикатися на зовнішньополітичній арені в умовах активізації антиукраїнської політики Москви.

Книга спогадів Бориса Івановича Гуменюка може бути рекомендована як для широкого кола читачів, які цікавляться зовнішньою політикою України, так і для спеціалістів-науковців.

Список використаної літератури

1. Гуменюк Б. І. Із щоденника посла України. Київ – Нікосія – Київ. К. : ДП „ГДІП”, 2021. 208 с.

References

1. Humeniuk, B. I. (2021). Iz shchodennyka posla Ukrainy. Kyiv – Nikosiia – Kyiv [From the diary of the Ambassador of Ukraine. Kyiv – Nicosia – Kyiv]. Kyiv : DP „HDIP” [in Ukrainian].

Набока О. В. Рецензія на книгу: Гуменюк Б. І. Із щоденника посла України. Київ – Нікосія – Київ. К.: ДП „ГДІП”, 2021. 208 с.

Наукова стаття представляє собою рецензію на книгу спогадів надзвичайного і повноважного посла України у Республіці Кіпр (2003–2007, 2012–2019) Бориса Івановича Гуменюка. Рецензент відзначає, що книга Б. І. Гуменюка надає змогу розглянути ключові події дипломатичної та внутрішньополітичної історії України останніх років. Зокрема, у ній детально описаний процес реалізації одного з головних напрямів євроінтеграційної політики України – встановлення рівноправних та добросусідських відносин із Кіпрською Республікою, від чого, як справедливо підмітив автор, залежав загальний контекст відносин із Брюсселем, зокрема у питаннях надання, спочатку візових послаблень для громадян України, а потім і „безвізу”.

Також відзначено, що мемуари, де чіткою та зрозумілою мовою описані деталі роботи посла, особливості його взаємодії із політичним керівництвом приймаючої держави, протокольні заходи, можуть бути використані у процесі фахової підготовки майбутніх дипломатів.

Цінними для автора статті також виявилися роздуми Б. Г. Гуменюка про розвиток українсько-кіпрських відносин у період „гібридного” протистояння із Росією у останні роки. Авторові детально, цікаво, та зрозуміло вдалося показати зовнішньополітичний вектор цієї боротьби, простежити ризики з якими Україні доводиться стикатися на зовнішньополітичній арені в умовах активізації антиукраїнської політики Москви. Рецензент доходить до висновку, що книга спогадів Бориса Івановича Гуменюка може бути рекомендована, як для широкого кола читачів, які цікавляться зовнішньою політикою України, так і для спеціалістів-науковців.

Ключові слова: Б. І. Гуменюк, мемуари, рецензія, Кіпр, Дипломатична академія.

Набока О. В. Рецензия на книгу: Гуменюк Б. И. Из дневника посла Украины. Киев – Никосия – Киев. М.: ГП „ГДИП”, 2021. 208 с.

Научная статья представляет собой рецензию на книгу воспоминаний чрезвычайного и полномочного посла Украины в Республике Кипр (2003–2007, 2012–2019) Бориса Ивановича Гуменюка.

Рецензент отмечает, что книга Б. И. Гуменюка позволяет рассмотреть ключевые события дипломатической и внутривластной истории Украины последних лет. В частности, в ней подробно описан процесс реализации одного из главных направлений евроинтеграционной политики Украины – установление равноправных и добрососедских отношений с Кипрской Республикой, от чего, как справедливо подметил автор, зависел общий контекст отношений с Брюсселем, в частности в вопросах предоставления, первоначально визовых послаблений для граждан Украины, а затем и безвиза.

Также отмечено, что мемуары, где на четком и понятном языке описаны детали работы посла, особенности его взаимодействия с политическим руководством принимающего государства, протокольные мероприятия, могут быть использованы в процессе профессиональной подготовки будущих дипломатов.

Ценными для автора статьи также оказались размышления Б. Г. Гуменюка о развитии украино-кипрских отношений в период „гибридного” противостояния с Россией в последние годы. Автору подробно, интересно и понятно удалось показать внешнеполитический вектор этой борьбы, проследить риски с которыми Украине приходится сталкиваться на внешнеполитической арене в условиях активизации антиукраинской политики Москвы. Рецензент приходит к выводу, что книга воспоминаний Бориса Ивановича Гуменюка может быть рекомендована как для широкого круга читателей, интересующихся внешней политикой Украины, так и для специалистов-ученых.

Ключевые слова: Б. И. Гуменюк, мемуары, рецензия, Кипр, Дипломатическая академия.

Naboka O. V. Review of the book: Humeniuk B. I. From the diary of the Ambassador of Ukraine. Kyiv – Nicosia – Kyiv. K.: SE „GDIP”, 2021. 208 p.

The scientific article is a review of the book of memoirs of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the Republic of Cyprus (2003–2007, 2012–2019) Borys Ivanovych Humeniuk. The reviewer notes that B. Humeniuk's book provides an opportunity to consider the key events in the diplomatic and domestic political history of Ukraine in recent years. In particular, it describes in detail the process of implementing one of the main directions of Ukraine's European integration policy – the establishment of equal and good neighborly relations with the Republic of Cyprus, which, as the author rightly noted, depended on the general context of relations with Brussels, in particular in the issues of granting, first visa exemptions for citizens of Ukraine, and then „visa-free” regime.

It was also noted that the memoirs, which clearly describe the work of the ambassador, the peculiarities of his interaction with the political leadership

of the host country, protocol measures, can be used in the training of future diplomats.

B. Humeniuk's reflections on the development of Ukrainian-Cypriot relations during the period of „hybrid” confrontation with Russia in recent years also proved to be valuable for the author of the article. The author managed to show in detail, interestingly and clearly the foreign policy vector of this struggle, to trace the risks that Ukraine has to face in the foreign policy arena in the conditions of intensification of Moscow's anti-Ukrainian policy. The reviewer concludes that the book of memoirs of Borys Ivanovych Humeniuk can be recommended both for a wide range of readers interested in Ukraine's foreign policy and for specialists-scientists.

Keywords: B. Humeniuk, memoirs, review, Cyprus, Diplomatic Academy.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2021 р.

Прийнято до друку 13.09.2021 р.

Рецензент – д. і. н., проф. Михальський І. С.